

یک ایران برای حسین (ع)

میلاد جلیل زاده
خبرنگار گروه فرهنگ

عزاداری برای امام حسین (ع) در هر نقطه‌ای از جهان از یک سو با آیین های بومی و منطقه‌ای آن محل پیوند می خورد و از سوی دیگر با پیام رهایی بخش عاشورا که مربوط به تمام زمان ها و زمین ها می شود. از این جهت می شود گفت عزاداری برای امام حسین حامل و نگهدارنده تعداد زیادی از سنت های بومی و در عین حال عامل گفت و گو و تعامل بین سنت های مختلف است. در ادامه به چند نمونه از آیین های مختلف عزاداری در ایران اشاره شده است.

رسم لال پله در گیلان

لال پله که به آن لال پلو نیز گفته می شود، یکی از آیین های جالب مردم گیلان در ایام محرم است. زنان گیلانی که در خانه خود فردی بیمار یا نیازمند دارند، با چهره ای پوشیده و ناشناس به دنبال خانه هایی می گردند که در آنها شیرین پلو طبخ می شود. به در خانه های بزرگان و سیدان محل که در حال پخت این غذا هستند، می روند و با قاشق یا کفگیر که در می زنند تا از غذای خودشان به آنها بدهند. این آیین از دیرباز تا به حال به عنوان یک رسم سنتی در منطقه اجرا شده است.

آیین شاه حسین گویان در تبریز

شاه حسین گویان یکی از آیین های محرم در استان آذربایجان علی الخصوص در شهر تبریز بوده که با عنوان «شاخ سی» نیز شناخته می شود. در این مراسم آقایان در کنار یکدیگر ایستاده و دست در کمر یکدیگر می گذارند و به صورت منظم و متحد چوب های مخصوصی که در دست دارند را بالا و پایین می برند. هنگامی که چوب به سمت بالای رود زکریا «شاخ سی» (شاه حسین) و هنگامی که به سمت زمین پایین می آورند ندای واخیمی (وای حسین) سر می دهند.

سوگواره بین المللی در صحن حضرت معصومه

از دیرباز این سنت در شهر قم وجود داشت که دسته های عزاداری با طبل و مسنح و علامت ها و زنجیرن هایشان به سمت حرم حضرت معصومه حرکت می کردند، به نوبت وارد حیات صحن می شدند و پس از شور گرفتن در مقابل صحن مبارک آن حضرت از در دیگر حرم خارج می شدند. چنین سنتی در شهرها و شهرستان های مختلف ایران با محوریت امامزاده هر محل جریان داشت اما از زمانی که مهاجران خارجی شهر قم بیشتر شدند تعداد مدارس علمی که طلاب خارجی را می پذیرفت بالا رفت، این سنت ایرانی با سنت های عزاداری غیر ایرانیان ترکیب شد و حالا دسته های عزاداری هندی ها و پاکستانی ها، عرب ها، افغانستانی ها و ترک ها هم به ترتیب وارد صحن می شوند و هر کدام به سبک خود عزاداری می کنند و بیرون می روند. مثلاً مشعل گردانی آیین عزاداری محرم در قم بوده که در شب هشتم و نهم محرم برگزار می شود. در این تاریخ عراقی های ساکن شهر قم پس از تارک شدن هوا، با مشعل هایی روشن به داخل شهر می آیند. مشعل هایی که در این مراسم حمل می شوند، نماد همان مشعل هایی هستند که خیمه امام حسین (ع) را به آتش می کشند. مراسم مشعل گردانی به همراه نواختن طبل و دسته های سینه زنی اجرامی شود. نواختن طبل نیز یادآور طبل نواختن لشکر یزید بوده تا از شنیده شدن صدای زنان و کودکان جلوگیری کنند. این مراسم در تاریکی شب، فضای معنوی و در عین حال سوزناکی را برای مریدان اهل بیت ایجاد می کند.

آیین بیل زنی در بیرجند

آیین بیل زنی یکی از آیین های عزاداری محرم در استان خراسان جنوبی بوده که به ویژه در شهر بیرجند هر ساله برگزار می شود. روایت است که سه روز پس از عاشورا، طایفه بنی اسد برای به خاک سپردن اجساد شهدای کربلا وارد صحرائی کربلا می شوند و آنها را دفن می کنند. این مراسم نیز به احترام همان افراد با عنوان مراسم بیل زنی برگزار می شود. مردم در این مراسم به دسته های مختلف تقسیم می شوند و با گرفتن بیل ها به سمت بالا و زدن بیل ها به یکدیگر عزاداری می کنند. در پشت جمعیت نیز افرادی با حمل علم و نخل که نماد پیکر امام حسین (ع) است به راه می افتند و به عزاداری می پردازند.

آیین چاووش خوانی در آران و بیدگل

استان اصفهان آیین های مذهبی مختلفی دارد و چاووش خوانی نیز یکی از مراسم های زیبای این خطه و اصلی ترین آیین عزاداری محرم در آران و بیدگل محسوب می شود. این مراسم قدمتی چند صدساله دارد و با حرکت هیات ها و دسته های عزاداری به سمت امامزاده شروع می شود. در طول مسیر مردم با خواندن اشعار مذهبی به سمت کوچه های شهرستان حرکت کرده و دیگران را به ملحق شدن به دسته عزاداری تشویق می کنند.

مراسم بنی اسد پیشوا

مراسم معنوی بنی اسد برای مردم شهرستان پیشوا از تقدس و معنویت خاصی برخوردار است و قیام خوزین مردم شهرستان پیشوا در ۱۵ خرداد سال ۱۳۴۲ از همین مراسم و از صحن مطهر امامزاده جعفر (ع) آغاز شد. مردم در مراسم بنی اسد سال ۱۳۴۲ که مصادف با ۱۵ خرداد همان سال شده بود، با شنیدن خبر دستگیری امام خمینی (ره) کفن برتن کرده و پای پیاده به سمت تهران به حرکت درآمدند. مردم شهرستان پیشوا هم ساله در روز ۱۲ محرم در صحن حرم مطهر امامزاده جعفرین موسی الکاظم (ع) گرد هم می آیند و ۵۰۰ سال است که آیین تشییع و تدفین نمادین شهدای کربلا برگزار می کنند. بنی اسد نام قبیله سلجوقی عرب از فرزندان اسد بن خزیمه بن مدرکه است. پس از واقعه عاشورا، زنان قوم بنی اسد مردان خود را به دفن پیکر شهدا فراخواندند ولی مردها به دلیل ترس از مینه اقدامی نکردند به همین دلیل زنان بنی اسد با بیل و کلنگ به طرف صحرائی کربلا راه افتادند و وقتی که مردان قبیله، آنان را چنین در تصمیم شان راسخ دیدند، به میدان جنگ آمده و پیکرها را دفن کردند. این آیین از دیرباز در پیشوا و البته در شهرهای دیگر از جمله بندرگز در استان گلستان و شهرهای دیگر هم برگزار می شود.

منبرکشی و کرب زنی مازندران

در محلات قدیمی ساری در ایام محرم مراسمی تحت عنوان منبرکشی برگزار می شود. منبرهایی که چند روز پیش از اجرای مراسم توسط خادمان منبر سبزه پوش شده اند، بیرون آورده می شوند. زنان در اینجا با نذرها و پارچه های سبزشان حاضر می شوند و صلوات گویان از زیر منبر رد می شوند و پارچه های سبزشان را برای ادا شدن نذرشان به منبر گره می زنند. تشری پر از گل روی منبر قرار داده شده است که پس از این کار، زنان شمعی درون آن روشن می کنند و پس از آن نذرهای خود را از اقلام خودکارکی رفته تا پلوه به خادم منبر می دهند تا نذرشان ادا شود. کرب زنی آیین دیگری از خطه مازندران است که عزاداری سنتی علویان طبرستان به حساب می آید و البته امروز رو به فراموشی رفته است. کرب زنان، تکه چوب هایی که بندی به آن

آیین تجمع عاشورایی در شهر زنجان

در هشتم ماه محرم که به «یوم العباس» شناخته می شود، خیل عظیمی از عزاداران کل شهر زنجان در میدان اصلی شهر جمع می شوند و تا نزدیک غروب آفتاب به روضه خوانی می پردازند. هنگام غروب آفتاب با حرکت عزاداران به سمت امامزاده سید ابراهیم (ع) مراسم به اتمام می رسد. مراسم تجمع عاشورایی شهر زنجان به عنوان دهمین میراث معنوی ایران به ثبت رسیده است. هر ساله با نزدیک شدن به این روز، بسیاری از مردم نذورات قربانی خود را به حسینیه اعظم زنجان اهدا می کنند تا در مراسم عاشورایی و دیگر مراسم انس با مصیبت اهل بیت (ع) مورد استفاده قرار گیرد.

آیین گل مالی در لرستان

آیین گل مالی یکی از آیین های عزاداری محرم در شهرهای غربی ایران است که در لرستان بیشتر به چشم خورده و مشهورتر است. شاید برایتان جالب باشد که بدانید قدمت گل مالی به هزاران سال پیش برمی گردد. زمانی که بین هایلی و قایلین نزاعی در گرفت و قایلین به امر خدا زمین را چال کرد و برادرش را به خاک سپرد. مردم لرستان در روزهای عاشورا و تاسوعا حوضچه ای گلی از خاک نرم و گلاب درست می کنند. مردم لباس های خود را با این گل می پوشانند و با ظاهری گلی در مراسم های عاشورایی و عزاداری شرکت می کنند.

خیمه سوزان در شهر طاقانک در استان چهارمحال و بختیاری

خیمه سوزان مراسم آیینی ویژه ای است که هر ساله به مدت ۱۰ روز در دهه اول محرم برگزار می شود. در این تاریخ، مردم نخل های بزرگی را از استان های اطراف حمل کرده و در ورودی شهر طاقانک یا در کنار مسجد و حسینیه شهر قرار می دهند. همچنین با برپا کردن خیمه های بزرگ، فضای عاشورایی کربلا را تداعی می کنند. این خیمه ها در ایام محرم توسط مردم اهدا می شود تا در آن نوحه سرایی، قرانت زیارت عاشورا، زنجیر زنی و سینه زنی برگزار شود. در این خیمه ها از عزاداران با نذری های وقف شده توسط مردم پذیرایی شده و روضه خوانی و مراسم عزاداری برگزار می شود. اما مراسم خیمه سوزان در ظهر عاشورا برگزار می شود. افرادی با لباس قرمز که نماد دشمنان اهل بیت است، خیمه ها را آتش می زنند و رنج و غم اهل بیت در آن روز را به تصویر می کشند.

آیین نخل برداری در استان یزد

آیین نخل برداری هر ساله ایام محرم در استان یزد و به ویژه در شهر یزد برگزار می شود. اگرچه این آیین در جنوب خراسان، سمنان، کاشان و چند شهر دیگر نیز اجرا می شود، اما یزد در آیین نخل برداری یا نخل گردانی نسبت به دیگر شهرها شناخته شده تر است. «نخل» سازه چوبی تابوت ماندنی است که با پوشش سیاه و انواع شال های رنگارنگ و آیینیه پوشانده شده است. پس از اتمام مراسم نخل بستن، عزاداران نخل را بلند کرده و چند بار در فواصل زمانی متفاوت و در هر بار، یک تا سه بار در طول و عرض یا مقابل حسینیه و میدان حرکت می دهند. این مراسم به طور نمادین مراسم تشییع پیکر امام حسین (ع) و پیکر شهدا در کربلا است.

آیین تشت گذاری در آذربایجان

آیین تشت گذاری یکی از قدیمی ترین مناسک آیین عزاداری عاشورایی است که همراه با برگزاری آن جمعیت عظیمی از مردم ترک زبان به استقبال محرم می روند. آیین تشت گذاری برای آماده شدن برای سوگواری مراسم امام حسین (ع) و در روزهای پایانی ماه ذی الحجه برگزار می شود. در این روزها مردم تشت ها را بالای سر گرفته، داخل آن آب ریخته و دور مسجد حرکت می کنند. مردم دست خود را به تشت و آب داخل آن می زنند و به صورت نمادین با امام حسین (ع) بیعت می کنند. در برخی از آیین های تشت گذاری که در روز تاسوعا و عاشورا برگزار می شود، مردم دعا می خوانند و از آب داخل تشت به عنوان آب تبرک و نماد آب فرات می نوشند.

آیین طبق کشی در قزوین

طبق کشی یکی از آیین های قدیمی قزوینی ها بوده که قدمت آن به دوران قاجار برمی گردد. طبق کشی بی شباهت به مراسم نخل گردانی نیست و مردم با گذاشتن طبق هایی استوانه ای شکل به طول یک الی دو متر به سمت امامزاده سید محمد (ع) حرکت می کنند. این طبق ها با آیین کاری تزئین شده و از دور درخشش زیبایی دارد. در شب و ظهر عاشورا مردم با این طبق ها حرکت کرده و در طول مسیر مشغول عزاداری، نوحه خوانی و سینه زنی می شوند. طبق کشی در برخی از بخش های تهران نیز برگزار می شود، اما به طور ویژه مربوط به آیین مردم قزوین بوده که در دوران قاجار با شکل و شمایل متفاوتی اجرا می شده است. مثلاً در دوران قاجار از روی طبق ها فانوس آویزان می کردند؛ اما امروز روی آن را با استفاده از چراغ تزئین می کنند.

آیین زار خاک

آیین زار خاک از اصلی ترین مراسم در خطه شرق اصفهان به شمار می رود که عصر تاسوعا در قلعه تاریخی روستای قوتان برگزار می شود. زار خاک به شکل معمول از روز اول تا دوازدهم محرم برگزار است، اما روز تاسوعا روز برگزاری آیین اصلی است و در این روز جمعیت بسیاری به میدان و خیابان اصلی روستا می آیند؛ در این آیین پیر و جوان، زن و مرد و همه اهالی روستا حضور دارند. مردم این روستا در دو دسته سید شاد سبز و مردم عادی به راه می افتند و شال های خود را تکان داده و ذکرهایی زمزمه می کنند. روز تاسوعا مراسم عزاداری یاد شده از صبح تا اذان ظهر ادامه دارد، ابتدا همه کوچه ها و خیابان های خاکی با آب شسته و سپس در میانه راه کاه پاشیده می شود تا جایی که کاه تمامی معابر را پر کند. شروع آیین با گرداندن شال ها آغاز می شود که به آن شال گردانی می گویند. سپس دسته سادات شروع به حرکت

